

43. ▶ BOROMISZA TIBOR (1880-1960)

Nyíres ősszel, 1910

Olaj, vászon, 90x105 cm
Jelezve balra lent: Boromisza Tibor NB 1910

Kezdő ár: 20 000 000 Ft / 64 309 EUR
Becsérték: 40 000 000 – 60 000 000 Ft
Estimated value: 128 617 – 192 926 EUR

PROVENIENCIA:

■ egykor Dr. Lévai Aranka,
Boromisza Tibor fogorvosának tulajdonában

KIÁLLÍTVA:

■ Negyedik csoportos kiállítás. Művészház,
Budapest, 1911. január, katalógus: 87.

1. Feszty Mása: Dr. Lévai Aranka portréja,
1920-as évek

2. Dr. Lévai Aranka Ex librise.
Tervezte Boromisza Tibor, 1921.

3. Boromisza Tibor: Rózsehordók a ligetben, 1908. magántulajdon

„Korai kikelet. Megmozdul az őserőktől duzzadó föld, lüktet a természet nagy ütőere. Égre tör a fű s a fa. Bolyongni ilyenkor erdőn, mezőn épületesebb testre, lélekre egyaránt ezen iskola teóriájánál. Érezni, látni, hallani kell tudni. Ha percekre bár, de sok ember képes lenne ilyenén kivonni magát a materiális élet igája alól, más képet mutatna az emberiség!”¹ Boromisza Tibor természettudása nemcsak azért különleges, mert benne a kor modern művészetének ideái köszönnek vissza, hanem azért is, mert az olyan élénk, eredeti fantáziával párosul, mely kivételes a maga korában. A korszak fauve-os festészetének természetszemléletét, melyben „a művész az egyetemes érzés ideájával, egy energiától folytonosan reszkető világgal azonosul” a legtöbb neos művésznünk hosszabb-rövidebb ideig magáé-

nak vallotta.² A „magyar vadak” generációból ezt a szemléletet azonban egyértelműen Boromisza juttatta legeredetibb és legkonzekvensebb módon érvényre. Olyannyira, hogy festészetének karaktere még a párizsi előképektől is markánsan elkülönül. „Ultramodern”, merőben újszerű forma-, és színvilágával nem kis fejtörést okozott a korabeli hazai kritika számára.

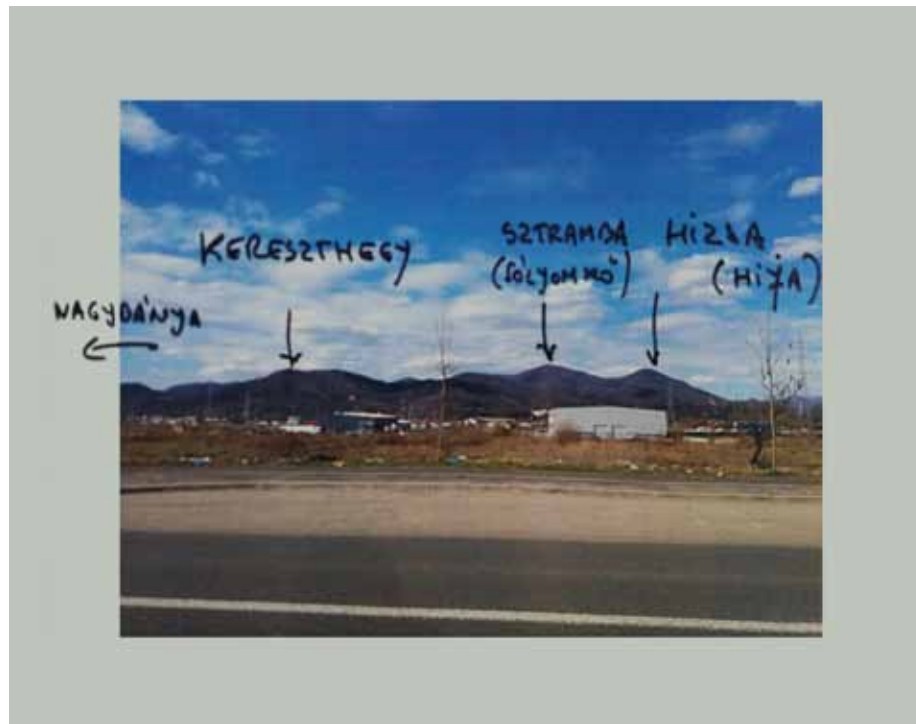
Boromisza a mozgás stílusát kereste, a természet dinamikáját, melynek alapja a „hangulat”. „[...] minden hangulat. A szín, világitás, formák, vonalak és mozgás harmóniájának egy időben való meglátása is egy hangulat. Így érett meg bennem az együvé váló, egyszerre meglátott, lényeges elemek összefoglalásának az erős öntudatos vágya.”³ Ez a gon-

dolat egyfajta szintézisre való vágyat takar, mely a természet vitalitását és a festmény összhathatásának egységes rendszerbefoglalását jelenti, mely a festő stilizáló ereje által valósul meg: „Szerintünk nemcsak az emberi lény képes arra, hogy lelki hangulatának kifejezést adjon. Az úgynevezett élettelen tárgyak is vonalmenetükben nyugalmat vagy örületet, szomorúságot vagy jó kedvet tükröznek vissza. Minden tárgy vonalából felismerhető, hogy miképpen bomlana elemeire, ha a benne rejlő erők törekvése szabad folyást nyerne. Mi több, minden tárgy hatással van szomszédjára, de nem a fény visszaverődése, hanem a vonalak és a síkok valóságos versenye, hogy ne mondjuk: küzdelme folytán, követve ekként a lelki mozgás törvényét, mely a festményeket uralja.”⁴

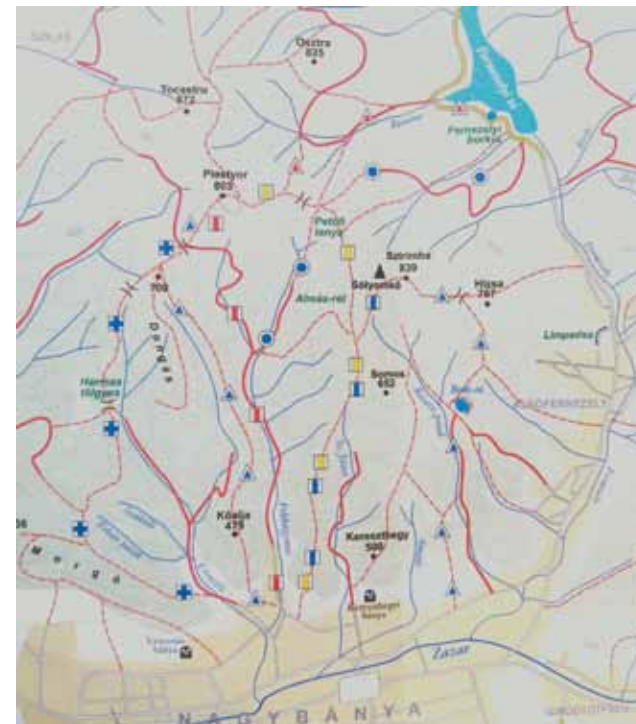
A „Nyíres” egykor a Nagybányától három kilométerre Giródtótfalu déli részén állt, ma helyén egy fiatal tölgyfaerdő húzódik. A háttérben a Kereszthegy, a liget mögött a Sólomkő (Sztramba) és a Hizsa (Hija) vonalai bújnak meg, míg a horizont jobb oldalán a giródtótfalusi dombok látszódnak gyümölcsösökkel. A „Nyíres” motívumát feltehetőleg a festő Nagybánya környékén tett hosszú sétái során fedezhette fel. A korszakban született, a nagybányai lapok hasábjain között írásából jól kiviláglik, ekkor különösen érdekelte a város polgárainak és a külső szemlélő számára különösen csodálatos természeti környezet viszonya. Az alapos felderítő munka nem volt eredménytelen. **A Nyíres ősszel Boromisza esztétikai és művészeti teóriáinak talán egyik legtökéletesebb**

gyakorlati megvalósítása. A festmény egyike azoknak a korai féműveknek, melyeken tökéletesen visszaköszön a festészet lényegét radikálisan megújítani szándékozó, sokszor kifejtett – részben fentebb is idézett – elmélet. A sajátosan értelmezett pointilizmus, valamint a kontúrokkal megerősített foltfestészet szintézise állt Boromisza kísérleteinek középpontjában ekkor. A szövetszerű, a képsík nagy részét homogén módon felszabdalt lombozat ágrendszerének hangsúlyozásával, erre törekedett például a *Rőzsehordók a ligetben*, a *Czinterem Nagybányán* című alkotásokon. S erre törekedett a *Parkrészlet* és a *Fák* című alkotások esetében is, ahol azonban nem a kontúrozást erősítette, mint inkább a körülzárt homogén színfelületeket igyekezett különféle

hatásokkal feloldani. A Nyíres ősszel egyértelműen ez utóbbi módszerhez áll közel. A kontúrozás által létrehozott nagyobb színfelületeket, a zöld különböző árnyalataival, citromsárgával, narancssárgával, rozsdabarnával és késsel mozgatja át a festő. Ráadásul ezek a fellazítások – mint például a fák esetében – rendre a kontúrok folytonosságát is megszakítják. A formák biztos rendje ugyan kissé fellazul, de azok egységét mégis ravaszul megőrzi a festő. A kontúrok hatása – szemben például a *Czinteremmel* – így sokkal árnyaltabbá válik, mellyel lehetőség nyílik arra, hogy a színek orgiája bontakozzon ki a képen: őserőktől duzzadóvá téve a földet, és lüktetővé a természetet. A vibráló, petyegtetett részletek tökéletes összhangba kerülnek az erősen kontúrozott, homogén színfelületekkel modellált liget motívumaival.

4. A Nyíres ősszel című festmény készültének helyszíne Várvédő Zsolt felvétele, 2018

5. Nagybánya környékének térképe a Keresztheggel, a Sólomkővel és a Hizsával

6. Boromisza Tibor: Czinterem Nagybányán, 1910 magántulajdon

7. Boromisza Tibor: Parkrészlet, 1910 Janus Pannonius Múzeum, Pécs

Boromisza vibráló színvilágú festészete a rövid életű köröshegyi Balaton Festőkolónia megalapításától vette kezdetét. „Itt láttam, hogy teljesen tarthatatlan a fény vagy az árny oly célból való fokozása, hogy ezáltal az egyik vagy a másik intenzívebb legyen. És itt láttam, hogy az erősebb megvilágítás kedvéért élessé, keménnyé lefokozott árnyék tulajdonképpen természeti képtelenség. Minden oda mutatott, hogy, hogy egész palettámat egy pár színoktávával feljebb kell fokozni.”¹ A részletek dinamikus, lüktető fényha-

tásainak markáns színkontrasztjaira, valamint a vonalak ellentétes mozgásából eredő vibráló optikai hatásokra épülnek festményei. Ez a felfokozott képi világ sok esetben a kritika és a közönség értetlenségét vonta maga után. Azontúl, hogy Boromiszát „ultramodernséggel” vádolták, lassan már pályatársai is túlzónak érezték a festészete mögött álló teóriáit. Boromisza nemcsak a naturalista-impressionista festészeti hagyomány ellen lépett fel egyre határozottabban, hanem az iskolák tekintélyelvű hierarchi-

kus felépítésében is a festészet tiszta szemléletének ellenségeit látta. A művészkolónia szabadszelleme újjaszervezésére törekedett. Úgy gondolta csakis a természet lehet hites oktatója a festőknek. A nagybányai művésztelep vezetésével történt szembefordulásának és elszigetelődésének is ez volt az egyik fő oka. A viszály következménye lett, hogy kizárták az 1912-es jubileumi kiállításon szereplő művészek közül, s egy szögcsodrával elkerített műteremben, ő maga alternatív tárlat megrendezésére kényszerült.

8. André Derain: Collioure-i fák, 1905
Ermitázs, Szentpétervár

9. Andre Derain: Három fa, 1906
Albright-Knox Art Gallery, Buffalo

10. Maurice de Vlaminck: Házak Chatou-ban, 1905
The Art Institute of Chicago, Chicago

BOROMISZA ÉS A MŰVÉSZHÁZ

A nagybányai fejlemények eredményeképpen Boromisza egyre szorosabb kapcsolatot ápolta a budapesti Művészházzal. Részt vállalt a szakmai vezetésben és személyes jó barátságot ápolta az intézmény vezetőjével, Rózsa Miklóssal. Rózsa pannó-terveket készített vele a Művészház új palotájának lépcsőházába, valamint 1912-ben egy retrospektív kiállítást is kilátásba helyezett a művész számára. Bár ez a tárlat az új épület átadásának késedelmével megghiúsult, Boromisza is részt vett az 1913-ban átadott épület Palotaavató kiállításán. Első sikereit az 1911-es negyedik csoport kiállításán érte el a Művészházban. A *Nyíres ősszel* című képet is itt láthatta először a nagyközönség. A festményt Boromisza minden bizonnyal nagy becsben tartotta, mivel azt a Czinteremmel azonos összegért, 800 koronáért helyezte el a kollekción. Boromisza

eredeti stílusára ekkor már erős figyelem összpontosult. Személyiségének és festészetének erőteljes karaktere megosztotta a kor haladó és konzervatív szemléletű kritikáját. „Minden képe piros-piros-piros. – fakadt ki például a maradi Kézdi-Kovács László képei láttán – Nagybányán olcsó lehet a paprika, hogy ennyit elfestenek belőle.”⁵ Míg Kárpáti Aurél egyértelműen Boromisza kivételes tehetségét méltatta: „Nagyon meglepett Boromisza Tibor kollekcója. Erős, szinte brutálisan egészséges egyéniség. Mióta utoljára láttuk, hatalmasat fejlődött. Nézzé meg a Téli napot, a Cigányokat, A nagybányai Ligetét, az Őszi nyírest, a Czintermet, a Patakpartját, s az Olvasó bányászt, amelyekből csak úgy sugárzik az életöröm, a bátorság és az erő. A legkisebb képe is szuggesztív erővel és monumentalitással hat.”⁶ Művészetének erős visszhangja

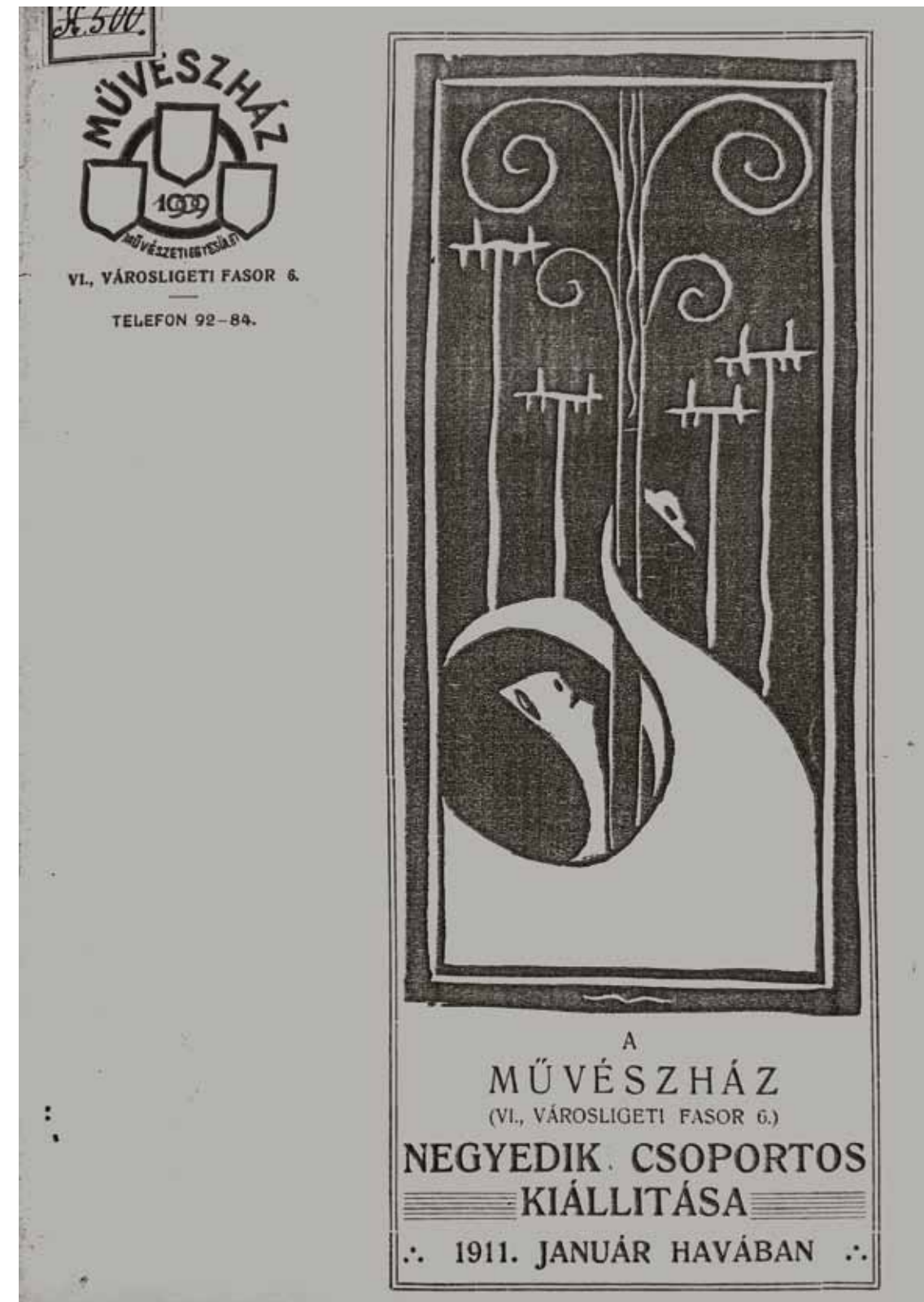
tovább növelte budapesti elismertségét, s egyértelművé tette, hogy személye a neós generáció egyik legerősebb, legkiemelkedőbb alakja. **Szuggesztív festészete talán a legbátrabb vállalása annak a programnak, amit a fauve festészet párizsi előképei nyomán a magyar fiatal piktorok megvalósítottak Nagybányán és Budapesten. Sőt talán több is annál!** Nem véletlen, hogy Boromisza sajátos, erőteljes koloritja, irizáló színei kapcsán egy olyan alkotó neve merül fel párhuzamként a szakirodalomban, mint Csontváry Kosztka Tivadar. A két festőt azonban nem pusztán színviláguk már-már látomásokba hajló ereje köti össze, hanem az a tény is, hogy mindketten a természet-panteisztikus szemléletét igyekeztek kifejezni brutális koloritjukkal.⁷

KASZÁS Gábor

Köszönjük Várvédő Zsoltnak a helyszínen beazonosításában nyújtott segítségét.

1 Boromisza Tibor: Tavaszi gondolatok. Nagybányai Hírlap, 1910. március 6. 2.
2 Jack Flam: Fauvizmus, kubizmus és az európai modernizmus. In.: Magyar vadak Párizstól Nagybányáig. Szerk.: Passuth Krisztina – Szűcs György, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2006. 38.
3 Boromisza Tibor: Feljegyzések. In.: Boromisza Tibor önéletrajzi feljegyzései. Szerk.: Török Katalin, Szentendre, 1911.
4 Boromisza Tibor: A festőművészet holnaposai. Nagybányai Hírlap, 1912. április 7. 3.

5 [k.k.l.] [Kézdi-Kovács László]: Fialatok. Pesti Hírlap, 1911. január 6. 6.
6 Kárpáti Aurél: Levél képekről és egyebekről. A Művészház negyedik csoportkiállítása. Alkotmány, 1911. január 6. 3-5.
7 Jurecskó László: Boromisza Tibor nagybányai korszaka (1904-1914). MissionArt Galéria, Miskolc, 1996. 75

11. A Negyedik csoportos kiállítás katalógusának borítója Művészház, Budapest, 1911

12. A Művészház Negyedik csoportos kiállításának cédulája a *Nyíres ősszel* című kép hátoldalán

